

ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ, **12/6/2023**

ΘΕΜΑ Α1

α) Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη, αντιβενιζελικό κόμμα της αντιπολίτευσης στην περίοδο μετά το κίνημα στο Γουδί, ήταν πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο, το Εθνικό και το Ραλλικό και, ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β) Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβη σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926.

γ) Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

ΘΕΜΑ Α2 α) Λ β) Σ γ) Λ δ) Σ ε) Σ

ΘΕΜΑ Β1

Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχό του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση *Λέσχης Φιλελευθέρων* στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.

ΘΕΜΑ Β2

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καρμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετωπίστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι. Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

ΘΕΜΑ Γ1

α. Αξίζει να δούμε αναλυτικά τη δημιουργία της πόλης της Ερμούπολης στη Σύρο. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους. **Ειδικότερα, σύμφωνα με την πρώτη πηγή του Απόστολου Βακαλόπουλου, οι πρώτοι πρόσφυγες που μετοίκησαν την άλλοτε ερημωμένη ακτή του νησιού ήταν οι Κυδωνιείς και αργότερα οι Χίοι, οι Σμυρναίοι, οι Κρήτες, οι Θεσσαλοί, οι Μακεδόνες και άλλοι. Μάλιστα, όλοι αυτοί προέρχονταν από τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα, αφού οι ευπορότεροι πρόσφυγες εγκαθίσταντο κυρίως στα νησιά του Ιονίου ή στην Ευρώπη. Ωστόσο, προϊόντος του χρόνου, η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού που διευκόλυνε την διεξαγωγή του εμπορίου της ανατολής και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, λόγω της γαλλικής κατοχής σύμφωνα με την δεύτερη πηγή προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση, με αποτέλεσμα την εγκατάσταση και των πλουσίων ομογενών.** Οι ντόπιοι Συριανοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι.

Έτσι, σύμφωνα με το κείμενο Α', οι ντόπιοι συμπεριφέρονταν με προσήνεια στους πρόσφυγες αν και τηρούσαν επιφυλακτική στάση, επειδή θεωρούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο θα απέφευγαν την σύγκρουση με την ελληνική και τουρκική κυβέρνηση. Σύντομα όμως η αυξημένη προσέλευση και συσσώρευση των προσφύγων στην παραλία του νησιού προκάλεσε την επιφυλακτικότητα και, στη συνέχεια, τις αντιδράσεις των ντόπιων, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. **Πράγματι, οι νεοφερμένοι εγκαταστάθηκαν σε καλλιεργημένα ή ακαλλιεργητά κτήματα κατά κύριο λόγο ανήκαν σε γηγενείς, γεγονός που, όπως άλλωστε αναμενόταν σύμφωνα με τον συντάκτη, οδήγησε σε προστριβές.** Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων.

β. Στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών ναυτιλιακών κέντρων που παρήκμασαν, μετά τον ελληνικό Αγώνα για την Ανεξαρτησία και την Επανάσταση, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική ή **ζηλευτή κατά τον συγγραφέα της δεύτερης πηγής, θέση του νησιού, στο κέντρο/σταυροδρόμι του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις θαλάσσιες διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά, την Κωνσταντινούπολη, τη Θεσσαλονίκη, τη Σμύρνη και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου και τα μεγάλα λιμάνια της περιοχής, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. Μάλιστα, λόγω της γαλλικής προστασίας στο νησί κατά την έναρξη του Αγώνα, η Ερμούπολη μέσα σε λίγα χρόνια εξελίχθηκε στο σπουδαιότερο ναυτικό κέντρο του Αιγαίου Πελάγους.**

Βέβαια, στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

ΘΕΜΑ Δ1

α. Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «Πολίτες τον Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματα σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία»⁴⁰. Παράλληλα, κατά το κείμενο Α', οι προπολεμικές δεσμεύσεις των νικητριών χωρών του Α' Παγκοσμίου Πολέμου σχετικά με την εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης με στόχο την αναμόρφωση του μεταπολεμικού κόσμου, προλείαναν το έδαφος για εθνικές διεκδικήσεις, γεγονός, που σε συνδυασμό με το ότι το ελληνικό κράτος βρισκόταν ανάμεσα στους νικητές του πολέμου, εν αντιθέσει με την ηττημένη Οθωμανική Αυτοκρατορία, οδήγησαν τον Κωνσταντινίδη να κινηθεί με ταχύτητα. Ενισχυτικά προς τα παραπάνω λειτούργησε και η ρωσική επανάσταση, η οποία ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία στις 22 Ιανουαρίου/ 4 Φεβρουαρίου του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, που θεωρούσε πως οποιαδήποτε καθυστέρηση στην έναρξη των εργασιών του θα μπορούσε να είναι καθοριστική για την τύχη του Πόντου στον διακανονισμό των εκκρεμών πολεμικών θεμάτων με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσης την υποστήριξη και της Σοβιετικής Ένωσης.

β. Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε στις 17/30 Δεκεμβρίου του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πιέστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων, εκφράζοντας την αντίθεσή του στη δημιουργία Ποντιακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Γ' κείμενο, και, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή της Τραπεζούντας στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία, όπου οι Έλληνες θα απολάμβαναν πλήρη ισονομία, ευημερία και ισοπολιτεία, με παράλληλη διαφύλαξη της μακραίωνης παρουσίας τους στην περιοχή. Προς επίρρωση αυτών, ο Αντώνης Κλάψης στη δεύτερη πηγή, υποστηρίζει ότι ο Βενιζέλος, κινήθηκε προς αυτήν την κατεύθυνση καθώς αναγνώριζε τις δυσκολίες που προέκυπταν λόγω της εδαφικής απομόνωσης του Πόντου από τις άλλες περιοχές με ισχυρό ελληνικό πληθυσμό. Μάλιστα, ακόμα και αν ο Έλληνας πρωθυπουργός εξασφάλιζε την στήριξη των Μεγάλων Δυνάμεων, διατηρούσε πολλές αμφιβολίες για την δυνατότητα η Ελλάδα να παρέμβει στρατιωτικά και να επιβάλει τη θέλησή της. Παρόμοιες αμφιβολίες διατηρούσε και για την ικανότητα των Ελληνοποντίων να αντισταθούν αποτελεσματικά σε πιθανές τουρκικές πιέσεις.

Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε, όπως ήταν φυσικό, μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποίησαν στο Μπακού, στο Κρασονντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης. Στην Κωνσταντινούπολη μάλιστα, οι Πόντιοι υπέβαλαν υπομνήματα προς τους αρμοστές των Μεγάλων Δυνάμεων με βασικό αίτημα την ένωση της περιοχής με το ελληνικό κράτος ή τουλάχιστον τη δημιουργία αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας.

Επίσης, πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρυσάνθος. Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρυσάνθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκριση του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη.